

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه علوم اجتماعی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش جمعیت شناسی

عنوان :

بررسی عوامل مؤثر بر کاهش باروری بین زوجین جوان منطقه ۱ شهر تهران در سال ۱۳۹۲

استاد راهنما :

دکتر زهرا حضرتی صومعه

استاد مشاور :

دکتر سید رضا معینی

پژوهشگر :

معصومه سادات سالکی

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم

آنها که وجودم برایشان همه رنج بود و وجودشان برایم همه عمر
توانشان رفت تا به توانایی برسم
مویشان سفید گشت تا رویم سفید بماند .
آنها که فروغ نگاهشان ، گرمی کلامشان و روشنی رویشان سرمایه های جاودانی من
است
آنها که راستی قامتم ، در شکست قامتشان تجلی یافت .
در برابر وجود گرامیشان زانوی ادب زمین می نهم و با دلی مملو از عشق و محبت
و خضوع بر دستان گرمشان بوسه می زنم هر چند که جوابگوی ذره ای از
زحمتشان نیست .

تشکر و قدردانی

من لم یشکر المخلوق و لم یشکر الخالق

حمد و سپاس بی‌حد و غایت پروردگار دانای مطلق را، که چکیدن قطره‌ای از اقیانوس معرفت را برای ما فراهم نمود و الطاف خود را در طریق کسب علم و آگاهی شامل حال ما کرد و درود می‌فرستیم به محضر انبیاء و اولیاء الهی خصوصاً به آخرین پیام‌آور حقیقت حضرت محمد مصطفی (ص) و خاندان پاکش که چون سراجی منیر طریق هدایت حق و حقیقت را برای ما مکشوف نمود.

از استاد فهیم فرزانه سرکار خانم دکتر زهرا حضرتی صومعه استاد راهنمای خویش و همچنین استاد مشاور جناب آقای دکتر سید رضا معینی که دلسوزانه مرا همراهی نمودند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

در خاتمه از پدر و مادر عزیزم، همسر و فرزند مهربانم، خواهر و برادران دلسوزم که دعای خیرشان همیشه بدرقه راهم بود و بدون یاری آنها پیمودن این راه ممکن نبود، سپاسگزاری می‌نمایم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

- اینجانب **معصومه سادات سالکی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی **۹۰۰۸۲۹۵۷۵** در رشته **علوم اجتماعی- جمعیت شناسی** که در تاریخ **۱۳۹۲/۰۷/۱۶** از پایان نامه خود تحت عنوان: **بررسی عوامل مؤثر بر کاهش باروری بین زوجین جوان منطقه ۱ شهر تهران در سال ۱۳۹۲** با کسب نمره **۱۸/۷۵** و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:
- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
 - این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
 - چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
 - چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۲/۰۷/۱۶

دانشجوی کارشناسی ارشد **خانم معصومه سادات سالکی**
از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸/۷۵ بحروف
هجده و هفتاد و پنج صدم و با درجه **عالی** مورد تصویب قرار
گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
------	-------

چکیده

فصل اول - کلیات تحقیق

۲	مقدمه
۵	۱-۱- بیان مسأله
۶	۲-۱- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن
۷	۳-۱- هدفهای تحقیق
۷	۴-۱- قلمرو تحقیق
۹	۵-۱- تعریف مفاهیم و اصطلاحات

فصل دوم - پیشینه و ادبیات تحقیق

۱۱	مقدمه
۱۱	۱-۱- نظریه های مطرح
۱۲	۱-۱-۲- تئوری های اقتصادی باروری
۱۲	۲-۱-۲- تئوری لیبن اشتاین
۱۴	۳-۱-۲- تئوری بکر
۱۴	۴-۱-۲- تئوری رفتار مصرف کننده و اقتصاد خرد باروری
۱۵	۵-۱-۲- تئوریهای اقتصادی - اجتماعی باروری
۱۵	۱-۵-۱-۲- تئوری ایسترلین
۱۵	۲-۵-۱-۲- تقاضا برای فرزند
۱۶	۳-۵-۱-۲- ظرفیت تولید فرزند
۱۶	۴-۵-۱-۲- موانع کنترل جمعیت و تنظیم خانواده
۱۶	۶-۱-۲- نظریه پیرامون - مرکز
۱۷	۷-۱-۲- تئوریهای اجتماعی - فرهنگی باروری
۱۷	۱-۷-۱-۲- تئوری ارتقای اجتماعی

- ۱۷-۲-۱-۷-۲- تئوری تغییر و پاسخ.....
- ۱۸-۲-۱-۷-۳- تئوری اشاعه و عقب‌افتادگی فرهنگی.....
- ۱۸-۲-۱-۷-۴- تئوری نوگرایی.....
- ۱۹-۲-۱-۷-۵- مدل جامعه‌شناختی باروری.....
- ۲۰-۲-۱-۷-۶- مدل متغیرهای بینابین.....
- ۲۱-۲-۲- تحقیقات انجام شده قبلی.....
- ۲۱-۲-۱- تحقیقات داخلی.....
- ۲۲-۲-۲- تحقیقات خارجی.....
- ۲۲-۲-۳- نقدی بر تحقیقات انجام شده.....
- ۲۳-۳- پیشینه پژوهش.....
- ۲۳-۲-۱- تحولات جمعیت ایران.....
- ۲۵-۲-۳- بررسی میزان مولید در ایران.....
- ۲۶-۲-۳-۳- میزان مولید در ایران در فاصله سالهای ۱۳۷۹-۱۳۸۳.....
- ۲۷-۲-۴- مراحل انتقال جمعیتی.....
- ۲۸-۲-۴-۱- تئوری انتقال جمعیتی.....
- ۲۹-۲-۴-۱-۱- محدودیت های الگوی انتقال جمعیت شناسی.....
- ۳۰-۲-۵- باروری.....
- ۳۰-۲-۵-۱- عوامل مؤثر بر باروری در ایران.....
- ۳۱-۲-۵-۲- کاهش میزان مرگ و میر اطفال.....
- ۳۱-۲-۵-۳- افزایش هزینه نسبی فرزندان.....
- ۳۱-۲-۵-۴- افزایش میزان باسواد و شهرنشینی.....
- ۳۲-۲-۵-۵- آگاهی عمومی درباره مشکلات جمعیتی.....
- ۳۲-۲-۵-۶- برنامه‌های تنظیم خانواده.....
- ۳۳-۲-۵-۷- بعضی از پیامدهای رشد بی‌رویه جمعیت.....
- ۳۵-۲-۶- تقسیم بندی های مؤثر بر باروری.....
- ۳۵-۲-۶-۱- تقسیم‌بندی K.A.P.....
- ۳۵-۲-۶-۲- تقسیم‌بندی عوامل باروری به غیرارادی و ارادی.....
- ۳۶-۲-۶-۳- دسته‌بندی عوامل باروری به عوامل بینابین و عوامل اجتماعی- اقتصادی.....
- ۳۶-۲-۶-۴- دسته‌بندی عوامل باروری به عوامل بیولوژیکی و عوامل اجتماعی- اقتصادی.....
- ۳۸-۲-۶-۵- عوامل اجتماعی.....

۳۸ آموزش ۱-۵-۶-۲
۴۰ محل سکونت ۲-۵-۶-۲
۴۲ تحرک اجتماعی ۳-۵-۶-۲
۴۳ موقعیت زن در خانواده ۴-۵-۶-۲
۴۴ نظام خانواده ۵-۵-۶-۲
۴۵ اشکال قالب مربوط به بعد خانوار ۶-۵-۶-۲
۴۵ تفاهم زن و شوهر ۷-۵-۶-۲
۴۶ نوگرایی ۶-۶-۲
۴۷ عوامل فرهنگی ۱-۶-۶-۲
۴۸ ترجیح جنسی ۲-۶-۶-۲
۵۰ باورهای مذهبی ۳-۶-۶-۲
۵۰ دوره شیر دادن مادر به کودک ۴-۶-۶-۲
۵۱ عوامل اقتصادی مؤثر بر باروری ۷-۶-۶-۲
۵۶ عوامل جمعیتی ۸-۶-۶-۲
۵۶ سن ازدواج ۱-۸-۶-۲
۵۶ طول سالهای زناشویی ۲-۸-۶-۲
۵۷ مرگ و میرکودکان ۳-۸-۶-۲
۵۸ ساخت سنی و ترکیب جنسی جمعیت ۴-۸-۶-۲
۵۹ چارچوب تحقیق ۷-۲
۶۱ مدل تحقیق ۸-۲
۶۲ فرضیه های تحقیق ۹-۲
۶۲ متغیرهای مستقل و وابسته مطرح در پژوهش ۱۰-۲
۶۳ تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای مطرح ۱۱-۲

فصل سوم- روش شناسی تحقیق

۷۰ مقدمه
۷۰ روش تحقیق ۱-۳
۷۱ طرح پژوهش ۲-۳
۷۱ جامعه آماری ۳-۳
۷۲ حجم نمونه ۴-۳

۷۲	۳-۵- روش نمونه‌گیری
۷۲	۳-۶- ابزار گردآوری اطلاعات
۷۳	۳-۷- روایی / اعتبار
۷۴	۳-۸- قابلیت اعتماد (پایایی)
۷۵	۳-۹- روش های تجزیه و تحلیل داده‌ها

فصل چهارم-تجزیه و تحلیل داده ها

۷۷	۴-۱- مقدمه
۷۸	۴-۲- سیمای پاسخگویان
۸۶	۴-۳- توصیف داده ها
۹۹	۴-۴- تحلیل داده ها

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۰۹	۵-۱- مقدمه
۱۱۰	۵-۱-۱- نتایج توصیفی
۱۱۱	۵-۱-۲- نتایج استنباطی
۱۱۱	۵-۲- یافته های پژوهش
۱۱۴	۵-۳- نتیجه گیری
۱۱۵	۵-۴- پیشنهاد های پژوهش
۱۱۶	۵-۴- محدودیت های تحقیق
۱۱۷	منابع و مآخذ
۱۱۸	ضمائم

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: برآورد جمعیت ایران از سالهای ۱۲۷۹ تا ۱۳۳۵	۲۴
جدول ۲-۲: توزیع فراوانی موالید در ایران از سال ۱۳۷۹-۱۳۸۳ برحسب جنس و درصد تغییرات	۲۷
جدول ۴-۱: توزیع فراوانی بر حسب سن پاسخگویان	۷۸
جدول ۴-۲: توزیع فراوانی بر حسب سن همسران پاسخگویان	۷۹
جدول ۴-۳: توزیع فراوانی بر حسب تحصیلات پاسخگویان	۸۰
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی بر حسب وضعیت اشتغال پاسخگویان	۸۱
جدول ۴-۵: توزیع فراوانی بر حسب نوع شغل پاسخگویان	۸۲
جدول ۴-۶: توزیع فراوانی بر حسب میزان درآمد زوجین	۸۳
جدول ۴-۷: توزیع فراوانی بر حسب محل سکونت پاسخگویان	۸۴
جدول ۴-۸: توزیع فراوانی بر حسب نوع اتومبیل پاسخگویان	۸۵
جدول ۴-۹: توزیع فراوانی زنان بر حسب میزان آشنایی پاسخگویان با وسایل پیشگیری	۸۶
جدول ۴-۱۰: فراوانی زنان بر حسب نحوه آشنایی پاسخگویان با وسایل پیشگیری	۸۷
جدول ۴-۱۱: توزیع فراوانی زنان بر حسب نوع وسیله پیشگیری مورد استفاده پاسخگویان	۸۸
جدول ۴-۱۲: توزیع فراوانی بر حسب تعداد فرزندان پاسخگویان	۸۹
جدول ۴-۱۳: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فاصله مطلوب بین فرزندان	۹۰
جدول ۴-۱۴: توزیع فراوانی پاسخگویان نسبت به داشتن چند فرزند	۹۱
جدول ۴-۱۵: توزیع فراوانی بر حسب تمایل دوستان تازه ازدواج کرده پاسخگویان به داشتن فرزند	۹۲
جدول ۴-۱۶: توزیع فراوانی بر حسب ترس پاسخگویان از داشتن فرزند نارس	۹۳
جدول ۴-۱۷: توزیع فراوانی بر حسب میزان پس انداز پاسخگویان	۹۴
جدول ۴-۱۸: دیدگاه پاسخگویان درباره تأثیر مشکلات اجاره نشینی بر فرزند آوری	۹۵
جدول ۴-۱۹: دیدگاه پاسخگویان درباره مانعیت ادامه تحصیل برای فرزندآوری	۹۶
جدول ۴-۲۰: دیدگاه پاسخگویان درباره مانعیت تفریحات و سرگرمی برای باروری	۹۷
جدول ۴-۲۱: مهمترین عوامل مؤثر بر کاهش باروری از دیدگاه پاسخگویان	۹۸
جدول ۴-۲۲: رابطه تحصیلات زنان مورد مطالعه با میزان باروری (تعداد فرزندان)	۹۹
جدول ۴-۲۳: رابطه درآمد خانواده زنان مورد مطالعه با میزان باروری (تعداد فرزندان)	۱۰۰
جدول ۴-۲۴: رابطه میزان اشتغال زنان و باروری (تعداد فرزندان)	۱۰۱

- جدول ۴-۲۵: رابطه میزان آگاهی از وسایل تنظیم خانواده با باروری (تعداد فرزندان)..... ۱۰۲
- جدول ۴-۲۶: نتایج تفاوت نگرش زوجین در داشتن یک فرزند..... ۱۰۳
- جدول ۴-۲۷: نتایج تفاوت نگرش زنان زوجین در دخالت اطرافیان و کاهش باروری..... ۱۰۴
- جدول ۴-۲۸: نتایج تفاوت نظرات زوجین در تأثیر مشکلات اقتصادی و کاهش باروری..... ۱۰۵
- جدول ۴-۲۹: نتایج تفاوت نظرات زوجین و تأثیر اعتقادات دینی بر کاهش باروری..... ۱۰۶
- جدول ۴-۳۰: نتایج تفاوت نظرات زوجین در عدم درک کافی از مسائل مربوط به فرزند آوری..... ۱۰۷

چکیده

این پژوهش با هدف « بررسی عوامل مؤثر بر کاهش باروری در میان زوجین جوان منطقه ۱ شهر تهران سال ۱۳۹۲» و روش توصیفی و پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری شامل کلیه زوجین جوان منطقه ۱ شهر تهران بوده است. حجم نمونه وسیله فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر از بین زوجین جوان به صورت تصادفی در دسترس انتخاب شد. با کمک پرسشنامه‌ای که با تأیید نظر اساتید توسط محقق تدوین شد، اطلاعات لازم (سیمای پاسخگویان، سؤالات مربوط به باروری و متغیرهای تحقیق) جمع آوری گردید. به منظور تحلیل داده‌ها از آزمون کای اسکویر برای سنجش متغیرهای تحقیق و نیز از آزمون ضرایب همبستگی، تعیین شدت رابطه سامرز استفاده شده است. همچنین برای بررسی تفاوت نظرات میان زوجین از آزمون t مستقل استفاده شد. یافته‌های تحقیق نتایج چنین بدست آمده است.

در بررسی فرضیه‌های تحقیق دریافت شد که با توجه به $P < 0/01$ بین متغیرهای تحصیلات، شغل، آگاهی از وسایل بارداری و باروری رابطه منفی و معکوس بدست آمد. بین متغیرهای درآمد و باروری رابطه مثبت و مستقیم بدست آمد، با درآمد بیشتر باروری افزایش می‌یابد. همچنین با محاسبه t مستقل بین نظرات زوجین در ارتباط با تعداد فرزندان، دخالت اطرافیان، تأثیر اعتقادات دینی و عدم درک کافی از فرزند آوری تفاوت معنادار حاصل شد ولی بین نظرات زوجین در ارتباط با مشکلات اقتصادی و باروری تفاوت معنادار حاصل نشد. زوجین مشکلات اقتصادی را مهم‌ترین عامل در کاهش باروری می‌دانند.

کلید واژه‌ها: کاهش باروری، زوجین جوان، عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، مذهبی

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

جمعیت ایران در چند دهه گذشته تحولات زیادی را تجربه کرده است. پیش از سال ۱۳۲۰ رشد جمعیت کشور بسیار کند و ناچیز بود که علت اصلی آن مرگ و میر زیاد اطفال و همچنین میزان مرگ و میر عمومی ناشی از نابسامانی اوضاع اقتصادی اجتماعی کشور بوده است. در فاصله سال‌های ۳۵-۱۳۲۰ جمعیت کشور از رشد متوسطی برخوردار بوده اما در دهه ۴۵-۱۳۳۵ نرخ رشد جمعیت کشور افزایش یافت. دوره ۵۵-۱۳۴۵ همراه با شروع یک سری اقداماتی بود که پایه گذار موضوع تنظیم خانواده در ایران شد، اگر چه تا سال‌های ۱۳۵۰ موفقیت چندانی در امر کنترل موالید به دست نیامد ولی در فاصله سال‌های ۵۵-۱۳۵۰ با توجه به آمارهای به دست آمده نشانه‌های هر چند جزئی از کاهش زاد و ولد و باروری در بسیاری از شهرستان‌ها و مناطق کشور خودنمایی نمود (میرزایی، ۱۳۷۲: ۵).

برآوردهای انجام شده از روند تحولات باروری حاکی از این است که میزان باروری کل از ۷/۷ فرزند برای هر زن در سال ۱۳۴۵ به ۶/۳ فرزند در سال ۱۳۵۵ کاهش یافته است (آقاجانیان و مهریار، ۱۳۸۷: ۱۱).

پس از این کاهش اولیه، موقتاً وقفه‌ای در گذار جمعیتی ایران پدید می‌آید و تحولات سیاسی و اجتماعی بین سال‌های ۶۰-۱۳۵۹ باعث توقف برنامه تنظیم خانواده گردید و دولت جدید در سال‌های نخستین فاقد سیاست رسمی در زمینه جمعیت بود که این امر همراه با وقوع جنگ ایران

و عراق زمینه های اجتماعی و سیاسی لازم برای پشتیبانی از افزایش باروری را ایجاد نمود. نتیجه شرایط فوق، افزایش سطح باروری در سال های نخستین پس از انقلاب بود.

مطالعات اخیر نشان می دهد که میزان باروری کل در سال های نخستین انقلاب اسلامی افزایش یافت و به حدود ۷ فرزند در سال های ۶۰-۱۳۵۹ رسید. سیاست ها و برنامه های توسعه در آن زمان متمرکز بر پی گیری و تحقق شعارهای اجتماعی دوران انقلاب مبنی بر کاهش فاصله بین فقیر و غنی، گسترش امکانات و خدمات آموزش و بهداشتی در روستاها و مناطق محروم، ایجاد مدارس و ترغیب دسترسی یکسان دختر و پسر به خدمات آموزشی بود. با این حال عدم ضرورت اعمال برنامه های تنظیم خانواده، اندیشه مسلط دولت و سیاستمداران بود. شرایط فوق تأثیری دو جانبه بر رشد جمعیت و تحولات آتی آن داشت؛ از یک سو عدم اعمال برنامه های تنظیم خانواده، موجب افزایش رشد جمعیت در سال های اولیه دهه ۱۳۶۰ گردید که آثار آن در کوتاه مدت ظاهر گردید و از دیگر سوء اعمال برنامه های توسعه از جمله گسترش آموزش و بهداشت و نیز خدمات روستایی در کشور زمینه هایی برای تحولات اجتماعی و تغییر نگرش های مردم ایجاد نمود که تأثیرات آن یک دهه بعد مشهود گشت (عباسی شوازی و دیگران ۱۳۸۳:۹).

تحت تأثیر شرایط خاص، متأثر از رویداد انقلاب اسلامی، باروری در بین سال های ۵۸ - ۱۳۵۶ اندکی افزایش یافته و سپس در حوالی سال ۱۳۶۳ روند نسبتاً ثابتی را ادامه می دهد و از آن پس به تدریج روند کاهش باروری آغاز می شود و از ۶/۹ فرزند برای هر زن در این سال به ۵/۵ فرزند در سال ۱۳۶۷ که زمان راه اندازی مجدد برنامه های تنظیم خانواده است می رسد (عباسی شوازی و عسکری ندوشن، ۱۳۸۴:۲۶).

مطالعات انجام شده در مورد روند باروری در کشور بیانگر این است که کاهش باروری در کشور از حدود سال ۱۳۶۴ آغاز شده (کوششی، ۱۳۷۵:۸۴) و سپس از اواخر سال های دهه ۱۳۶۰ سرعت چشمگیری به خود گرفته است (عباسی شوازی، ۱۳۷۹، ۱۳۸۱) به طوری که میزان باروری کل از حدود ۷ فرزند برای هر زن در سال ۱۳۵۹ به ۶/۲ فرزند برای هر زن در سال ۱۳۶۴

و ۴/۳۸ فرزند در سال ۱۳۷۰ کاهش می یابد این میزان باز هم در سال ۱۳۷۵ به ۲/۷۲ تنزل می یابد بر مبنای داده های «بررسی ویژگی های بهداشتی جمعیتی ایران» میزان باروری کل در سال ۱۳۷۹ به حدود ۲/۱ کاهش یافته و بسیاری از نقاط شهری نیز باروری پائین تر از حد جانشینی را تجربه نموده اند (عباسی شوازی، ۱۳۸۳).

تحقیقات مختلف نشان داده است که کاهش باروری در ایران در کلیه استان های کشور و مناطق شهری و روستایی صورت گرفته و علیرغم زمینه های متفاوت اقتصادی اجتماعی در استان های کشور همانندی های زیادی از نظر جمعیت شناختی بین استان ها و همچنین مناطق روستایی و شهری کشور مشاهده می شود. روند های فوق بیانگر نوعی همگرایی رفتار های باروری در کشور می باشد هرچند هنوز سطح و الگوهای متفاوتی از باروری در نقاط مختلف کشور وجود دارد (عباسی شوازی، ۱۳۸۱ و ۲۰۰۰). برای نمونه بر مبنای تحقیق DHS استان های سیستان و بلوچستان، هرمزگان و بوشهر باروری بالاتری نسبت به کل کشور داشته اند در حالی که برخی از استان ها از جمله تهران، گیلان، یزد و سمنان دارای باروری پائین تری نسبت به کل کشور بوده اند (عباسی شوازی و دیگران ۱۳۸۳:۱۰). شهر تهران نیز یکی از مراکز شهری است که در آن روند باروری رو به کاهش گذارده و در سالهای اخیر شاهد آن هستیم که زوجین جوان تمایلی به بچه دار شدن نداشته و میزان باروری کاهش یافته است. از این رو این تحقیق به دنبال بررسی علل مؤثر بر کاهش باروری در بین این زوجین در شهر تهران می باشد.

۱-۱- بیان مسأله

ازدواج رکن اصلی تشکیل خانواده می باشد. انسان بنا بر سرشت و ماهیت وجودی خویش و وابستگی به غیر در پاسخ به نیازهای درونی و بیرونی خود همواره از فردگرایی گریزان بوده است. حتی انسان بدوی نیز بی نیاز از زندگی مشترک (خانوادگی و گروهی) نبود. ازدواج اصلی ترین و عالی ترین نمود این پاسخ است و مظهری از قانون گروه گرایی اوست. بعد از ازدواج، باروری و فرزندآوری می تواند بنیان خانواده را مستحکم نموده و پایداری نسل ها را موجب شود. مسائل و تغییرات نسلی در حوزه های ازدواج، باروری و خانواده یکی از محورهای عمده تحقیقات جمعیت شناسی در سالیان اخیر بوده است. آمارها نشان می دهد، متعاقب دیر ازدواج نمودن، کاهش باروری و تمایل به نداشتن فرزند نیز یکی از مهمترین مسائلی شده است که نسل امروز و آینده را تهدید می کند، چرا که با کاهش باروری به زودی با جامعه ای پیر و سالخورده مواجه خواهیم شد. از سال ۱۹۸۰، تعداد زنانی که در ۳۰ سالگی اقدام به بچه دار شدن می کنند، بیش از گذشته افزایش یافته است در حالی که تعداد زنانی که پیش از ۳۰ سالگی بچه دار می شوند، کمتر شده است (افرا زاده، ۱۳۸۹: ۲۳).

عوامل زیادی در زندگی زوجین منجر شده است که تمایل به بچه دار شدن برای آنها اهمیت کمتری داشته باشد. ادامه تحصیل، بهبود وضعیت اقتصادی و جایگاه اجتماعی و تلاش برای داشتن شغل مناسب از عواملی است که موجب شده زوجین، بچه دار شدن را جزء اولویت های بعدی خود قرار دهند. مشکلات باروری و عوامل مؤثر بر ناباروری زنان و مردان، هزینه های سنگین درمانی و بروز بیماریهایی مختلف از جمله علل اثر گذار بر انگیزه و تمایل زوجین جوان به فرزند آوری شده است (محزون، ۱۳۹۱: ۱۱).

تمایل به باروری و داشتن فرزند از دیدگاه مرد و زن متفاوت است. توجه زنان به محدودیتها و فرصتهای از دست رفته و فوائد عاطفی ناشی از داشتن فرزند بیش از مردان بوده و از نظر آنان اجتناب از تک فرزندی و ماندگاری فرزند حائز اهمیت است. با افزایش عواملی چون سن

ازدواج، میزان تحصیلات و درآمد خانواده، فواید ناشی از داشتن فرزند کاهش می‌یابد. گرایش به تأمین رفاه مادی و توجه به کیفیت و سطح زندگی فرزند، هزینه‌های ناشی از داشتن فرزند را افزایش می‌دهد. کاهش باروری آسیب‌های جدی به جمعیت وارد می‌سازد، پویایی و شکوفایی یک جامعه مرهون داشتن نسل جوان می‌باشد و دوام و ثبات زندگی‌های زنانشوئی نیازمند داشتن پیکره مناسب است، لذا چنانچه تمایل زوجین به باروری کاهش یابد، در آینده‌ای نه چندان دور نه تنها خانواده‌ها انسجام خویش را از دست می‌دهند، جامعه نیز با کمبود نیروی کار جوان و فعال نیز مواجه خواهد شد. زیاد بودن فاصله سنی والدین با فرزند، تنها بودن فرزندان از عواملی است که در آینده نه تنها بر سلامتی خانواده، بلکه بر سلامتی جامعه نیز تأثیرگذار می‌باشد. با توجه به این مهم که چرا تمایل زوجین جوان تازه ازدواج کرده به داشتن فرزند کم شده است، این سؤال اساسی مطرح است که مهمترین عوامل مؤثر بر کاهش باروری در میان زوجین جوان منطقه ۱ شهر تهران سال ۱۳۹۲ چیست؟

۱-۲- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

کاهش انگیزه زوجین برای بچه‌دار شدن در اثر عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در این میان نقش داشته است. ضمن اینکه فرزند آوری نیز در خانواده‌ها به تأخیر افتاده و این امر در کنار بالا رفتن سن ازدواج و تمایل خانم‌ها به تحصیل و اشتغال رخ داده است و تمام این عوامل در کنار هم میزان فرزندآوری را کاهش داده است. از آنجایی که سن ازدواج زنان بالا رفته است، میزان باروری آنان نیز به تبع آن کاهش یافته است، در این زمینه سیاستهای دولت نیز نتوانسته است انگیزه باروری را بالا ببرد، کاهش باروری تک فرزندی را در بین خانواده‌ها شایع نموده و تنها بودن کودکان از لحاظ عاطفی و روانی نیز مخرب بوده و آسیبهای جدی به آنان وارد می‌سازد، زوج‌های جوان قابلیت فرزند آوری بالایی دارند و اگر باروری در سنین بالاتر اتفاق

بیفتند، علاوه بر ایجاد تفاوت سنی فاحش بین مادر و فرزند، ممکن است از نظر سلامتی نیز فرزندان دچار مشکل باشند، لذا این مسئله بسیار اهمیت دارد تا زوج های جوان، خصوصاً مادران در سنین کمتر باردار شوند و به دلیل تمایل اندک نسل جوان به بچه دار شدن، این تحقیق ضرورت انجام می یابد تا به دنبال بررسی علل و عوامل اثرگذار بر کاهش باروری زوجین باشد.

۱-۳- هدفهای تحقیق

۱-۳-۱- هدف کلی: بررسی عوامل مؤثر بر کاهش باروری در میان زوجین جوان منطقه ۱ شهر

تهران سال ۱۳۹۲

۱-۳-۲- اهداف جزئی:

- بررسی رابطه بین علل فردی و کاهش باروری در میان زوجین جوان

- بررسی رابطه بین علل خانوادگی و کاهش باروری در میان زوجین جوان

- بررسی رابطه بین علل اقتصادی و کاهش باروری در میان زوجین جوان

- بررسی رابطه بین علل اجتماعی و کاهش باروری در میان زوجین جوان

۱-۴- قلمرو تحقیق

۱-۴-۱- حدود موضوعی: این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر کاهش باروری در میان

زوجین جوان منطقه ۱ شهر تهران سال ۱۳۹۲ می پردازد، لذا این موضوع در حیطه جمعیت شناسی، جامعه شناسی خانواده و زنان و آسیب شناسی اجتماعی می باشد.

۱-۴-۲- حدود زمانی: این تحقیق در بهمن ماه ۱۳۹۱ آغاز شده و در شهریور سال ۱۳۹۲ به

اتمام می رسد.